

ISBN 99918-971-9-4

Rekruttering af højtuddannede til fiskerierhvervet

Internordisk konference på Hotel Hafnia
i Tórshavn (Færøerne) 3. – 5. des. 2003

Susanne Madsen (red.)

SMÁRIT NR. 10/2004

Forord

Denne beretning bygger på indlæg fra den internordiske konference ”Rekruttering af højtuddannede til fiskerierhvervet”, som blev afholdt på Hotel Hafnia i Tórshavn, dagene 3-5 december 2003. Konferencen blev organiseret af Center for Lokal og Regional Udvikling på Færøerne, og foruden flere nordiske lande, så repræsenterede deltagerne både erhverv-, politik-, samt forsknings- og udviklingsmiljøer. Konferencens formål var at få diskuteret kompetencekrav, kompetenceudvikling, samt rekrutteringspolitikken i nordisk perspektiv, og disse aspekter genspejles – i forskellig form og grad - i materialet.

Center for Lokal og Regional Udvikling har i snart 2 år arbejdet med rekrutteringsspørgsmålet, og to andre rapporter foreligger, som behandler specifikke temaer af rekrutteringsproblematikken. Denne konference har været en ekstraordinær del af dette arbejde, som blev muliggjort gennem økonomisk støtte fra Nordisk Ministerråds fiskerifaglige gruppe, hvilket vi er meget taknemmelige for.

Til sidst, tak til Susanne Madsen, som forestod alt det praktiske omkring konferencen, og desuden har været ansvarlig for at samle bidragene ind, samt formidle dem videre i denne rapport.

Granskingardepilin fyrir Økismenning,

Gestur Hovgaard, Ph.D.

Verkætlanarleiðari.

Indholdsfortegnelse

Forord	2
Indledning.....	4
Det sociologiske aspekt.....	5
Det moderne	5
Ungdom og uddannelse	7
At flytte eller ej	9
Kulturfaktoren	10
Arbejdsmarkedsfaktoren	11
Person- og tidsfaktoren.....	11
Politik- og servicefaktoren	12
Afrunding	13
Det uddannelsesmæssige aspekt.....	15
Rekruttering af de unge	15
Efter- og videreuddannelse.....	19
Afrunding	21
Det politiske aspekt	22
Norge.....	22
Forskningsrådets Strategiplan og forskningsmeldingen fra regeringen	22
Skattefunn.....	23
Fiskeri- og havbrugsnæringens forskningsfond	23
Alliancebygning og oprettelsen af regeringsudvalget for marin værdiskabelse	24
Færøerne	25
Afrunding	27
Konklusion	28
Bilag 1	31

Indledning

Dette hæfte er blevet til på baggrund af den internordiske konference ”Rekruttering af højtuddannede til fiskerierhvervet”. Konferencen blev organiseret af det færøske *Center for Lokal og Regional Udvikling*, og afviklet på Hotel Hafnia i Tórshavn, dagene 3-5 december 2003. Konferencen blev muliggjort gennem økonomisk støtte fra Nordisk Ministerråds fiskerifaglige gruppe.

Konferencens formål var at indsamle en fælles viden om tre forhold af betydning for fremtidens fiskerierhverv: 1) Spørgsmålet om, hvorfor så få højtuddannede i dag vælger at arbejde inden for fiskerierhvervet, 2) Tiltag og erfaringer, med henblik på at øge tilgangen af højt kvalificeret arbejdskraft til fiskerisektoren, samt 3) Rekrutteringspolitik, herunder ideer til nye tiltag.

Med henblik på at få en så mangefacetteret belysning som muligt, var udgangspunktet at få både en teoretisk og praktisk orienteret tilgang til problemfeltet. De teoretisk inspirerede indlæg var mest sociologisk orienterede, og spændte fra belysninger af modernitetens betydning i forhold til valg af karriere, bosted og livsmuligheder, samt hvordan og hvad de unge prioriterer, når de skal vælge fremtidig uddannelse, job og bosted. De praktisk orienterede indlæg kom især fra repræsentanter fra nordiske uddannelsesinstitutioner, og var rettet imod deres erfaringer med, hvad der skal til, for at få de unge at vælge en fiskerifaglig uddannelse. Det tredje formål med konferencen, var at fokusere på den førte politik på rekrutteringsområdet i de nordiske lande, herunder hvad man konkret kan/skal gøre for at øge interessen for og tilgangen til fiskerierhvervet blandt de unge. Med dette brede sigte, blev repræsentanter fra erhverv, forskning, uddannelse og embedsværk inviteret til at yde deres bidrag til konferencen.

Hovedkonklusionen på konferencen var, at den fremtidige satsning indenfor fiskerierhvervet skal fokusere på uddannelse og forskning. Men der var samtidig bred enighed om, at en rekrutteringsindsats, foruden at bibringe børn og unge mere viden om fiskerierhvervet, også skulle betone meget at give en større forståelse for, hvad det vil sige at arbejde i fiskerierhvervet. Dette brede tema er også gennemgående i de følgende afsnit, der sammenfatter oplæggene på

konferencen, og delt i tre dele som omhandler den sociologiske vinkel, den uddannelsesmæssige side af sagen og endelig den mere strategisk/politiske del. For flere oplysninger henvises til listen over oplægsholdere bagerst i hæftet.

Det sociologiske aspekt¹

Den sociologiske side af rekrutteringsspørgsmålet ser nærmere på de samfundsmæssige årsager og udviklingstræk, der ligger til grund for, at så få unge vælger at uddanne sig og/eller arbejde indenfor fiskerierhvervet. Afsnittet tager udgangspunkt i spørgsmålet om børn og unges holdninger til fiskerierhvervet, samt hvilke faktorer, der gør sig gældende i forhold til valg af uddannelse, job og bosted.

Det moderne

Med baggrund i den økonomiske krise Færøerne var igennem i 1990'erne, diskuterede Firouz Gaini, Phd.-studerende ved Færøernes Universitet, de samtidige radikale ændringer i værdier, normer og traditioner har gennemgået en radikal forandring siden den økonomiske og sociale krise på øerne i de tidlige 90'ere.

Ændringen i forhold til normer og traditioner kan ses både i samfundets og de unges udvikling og værdiopfattelse og –forståelse. Traditionelle værdier associeret med fiskeriet er faldet i popularitet, og er blevet udfordret af nye præferencer i forhold til uddannelse, arbejde og fritid. Færøerne er i den sidste del af 90'erne blevet en del af det globale post-industrielle samfund, hvilket har bevirket, at kendetegnene (individualisering, større valgfrihed, større normløshed, flere risici m.m.) for et sådant også er begyndt at indfinde sig på Færøerne. Forskellen i samfundsstrukturen kan illustreres (groft) ved en simpel opdeling i før og efter krisen.

¹ Dette afsnit bygger på oplæg fra bl.a. Firouz Gaini, Gestur Hovgaard og Bjarni Mortensen

	Før krisen	Efter Krisen
Opdeling:	”den ældre generation”	”den yngre generation”
Periode:	Modernitet	Sen-modernitet
(tidlig modernitet)	’flydende’ modernitet (Z. Bauman)	
(sen-traditionel)	refleksiv modernitet (A. Giddens)	
Økonomi:	Industriel	Variert, Vidensbaseret.
Familiestruktur:	Kernefamilie	Komplekse familiegrupper.
Udvikling:	Kontinuitet, Stabilitet	Diskontinuitet, Risiko.
Kultur:	Lokal, National	Samspil ml. lokal og international.
Ungdomsidentitet:	Kollektiv, ’nedarvet’	Individualitet, Det personlige valg.

Ovenstående illustrerer, hvilken rolle krisen har spillet i forhold til udviklingen hen mod et postmoderne globaliseret samfund. Denne udvikling er sket på relativ kort tid, blot et par generationer. Det betyder, at den ældre generation står med et ben i det traditionelle færøske samfund og kultur og det andet i den moderne post-traditionelle verden. De unge der er født i 80’erne og 90’erne er derimod solidt plantet i den postmoderne æra.

Den voksende indflydelse fra omverdenen via fjernsyn og internettet har medført store ændringer i det færøske samfund. Eksempelvis i forhold til ungdomskultur og –identitet og dermed også i forhold til måden hvorpå de unge prioriterer når det gælder uddannelse, livsstil og karriere. Omvæltningerne i 80’erne og 90’erne har således medført et individualiseret vidensbaseret samfund, hvor den enkelte har ansvaret for sit eget liv. Det betyder, at den kulturelle stabilitet og sociale reproduktion over tid ændres og/eller ’ødelægges’, noget, som også influerer på forholdet og relationerne generationerne imellem. Det forventes således ikke længere, at drenge træder i deres fædres fodspor. Hvis de gør, er det som resultat af et bevidst refleksivt valg, ikke (kun) som følge af traditioner. De unge på Færøerne i dag er således nødt til at træffe deres egne valg i forhold til fremtidens uddannelse, beskæftigelse og hvor man ønsker at bo.

Problemet med den øgede individualisering og valgfrihed er, at der kan være stor forskel på ønsker og muligheder. Mens friheden, til at vælge et fremtidigt job eller uddannelse, er steget er fremtiden samtidigt blevet mere usikker. Hvor kontinuitet og stabilitet var karakteristisk, for det samfund de unges forældre er opvokset i og kender, er tvivl og risici normen i de senmoderne samfund. Unge i dag er således tvunget til at vælge selv og skabe deres egen identitet, og må derfor indregne usikkerheden og risikoen for fiasko i deres strategier for fremtiden. Da de ikke længere kan bruge forældrenes erfaringer (og råd) som grundlag for deres valg, betyder det, at de unge vil have en god grund til at vælge en bestemt uddannelse eller erhverv. For at kunne træffe de rigtige beslutninger, og undgå social marginalisering, har ungdommen derfor brug for kulturel kapital, hvilket vil sige et godt praktisk kendskab til tingene. Viden er dermed den vigtigste ingrediens, når de unge skal træffe en beslutning angående fremtidens uddannelse og erhverv. Fremtiden for fiskerierhvervet er derfor direkte knyttet til de unges viden om og erfaring med fiskerierhvervet, hvorfor erhvervet er nødt til at vise dels, at der er mangfoldige karrieremuligheder indenfor erhvervet og dels, at man forsøger at tilfredsstille de unges krav til et fremtidigt job. Dette er nødvendigt, da fiskerierhvervet har et image som et kedeligt, ensformigt og uinteressant sted at arbejde.

Ungdom og uddannelse

At et af fiskerierhvervets største problemer i dag ligger i måden hvorpå omverdenen, og her specielt de unge, ser erhvervet fremgår også af en undersøgelse om ”ungdom, uddannelse og fiskeindustrien” som Center for Lokal og Regional Udvikling, v. Bjarni Mortensen og Olga Biskupstø, har lavet. Her har man undersøgt de unges holdninger til fiskerierhvervet, samt hvilke krav og ønsker de har til deres fremtidige uddannelse og/eller arbejde. Udgangspunktet for undersøgelsen er en spørgeskemaundersøgelse foretaget blandt folkeskolens 9.-klasser samt 3. G’erne i landets gymnasier.

Man spurgte blandt andet til de unges holdning til videreuddannelse, og hvilke krav de har til deres fremtidige uddannelse og arbejde. Her viste det sig, at mere end 90% af de unge ønsker en kompetencegivende uddannelse. Adspurgt om hvilke krav de har til en eventuel uddannelse,

fremgår det, at der lægges vægt på, at uddannelsen er sjov (75 %), at den er udfordrende (80 %) og at den giver mulighed for et vellønnet arbejde bagefter (85%). Hvad angår ønskerne til et fremtidigt arbejde, ligger de på linie med de uddannelsesmæssige. Således lægges der vægt på, at lønnen er god (67%), at arbejdet passer til ens evner og kompetencer (ca. 50 %) samt at arbejdet er udfordrende (ca. 50%).

I undersøgelsen blev også spurgt, hvor de unge kunne tænke sig at arbejde i fremtiden, og om de mener, fiskerierhvervet kan leve op til de krav og ønsker, de har til deres fremtidige arbejdsplads. Her viser det sig, at pigerne ikke er særlig interesseret i et arbejde indenfor fiskerierhvervet. Således vil de helst arbejde indenfor frisør, ansigts- og kropspøje (36,2 %), social- og sundhedsområdet (29,2 %), hotel, turisme og restaurationsbranchen (21,9 %) og som advokat og revisor (21,5 %). Fiskeindustrien, opdrætsindustrien og industri og produktion indtager de sidste pladser på pigernes liste over fremtidige jobønsker med henholdsvis 1,7 %, 1,4 % og 1,4 %. For drengenes vedkommende er lysten til at arbejde indenfor fiskerierhvervet en del større end hos pigerne. Dog er der primært tale om et arbejde indenfor fiskeri, mens den landbaserede del af erhvervet også hos drengene vægtes temmelig lavt. Således vil 25,6 % af drengene gerne arbejde indenfor fiskeri, mens håndværk og byggeri samt idræt med henholdsvis 25,1 % og 20,9 % kommer ind på de næste pladser på drengenes top-10 liste. Som hos pigerne scorer fiske- og opdrætsindustrien heller ikke særlig højt hos drengene, selvom der dog er større tilslutning end hos pigerne (Henholdsvis 5,2 % og 4,7 %).

I forhold til spørgsmålet om hvorvidt fiskeriindustrien kan leve op til de unges krav og ønsker, til "det gode arbejde" mener 43 % af drengene, at dette er tilfældet, mens kun 23 % af pigerne af er denne opfattelse. Dette kan hænge sammen med, at pigerne som oftest får arbejde i industrien, på filetfabrikkerne (mere end 30 % af pigerne har eller har haft arbejde på en filetfabrik), og her har fået dårlige erfaringer i forhold til imødegåelse, af de krav de stiller til "det gode arbejde" (udfordringer, god løn, svarende til ens evner m.m.). Drengenes større tilslutning til at fiskerierhvervet kan leve op til deres forventninger til et fremtidigt arbejde kan hænge sammen med, at de primært arbejder i hav- eller hjemmefiskeri (henholdsvis 23 % og 14 %), eller med at

sætte agn på kroge (ca. 30 %). Dette er alle sammen arbejder, som har en større grad af frihed og selvbestemmelse, flere udfordringer og som giver en bedre løn end arbejdet på filetfabrikkerne (særlig havfiskeriet).

Af interesse i forhold til rekrutteringsspørgsmålet er i den forbindelse, at har man som ung arbejdet i fiskerierhvervet, er man også tilbøjelig til at have en mere positiv opfattelse, af hvorvidt erhvervet er i stand til, at imødekomme de krav og ønsker man har til sit fremtidige arbejde end de, der ikke har arbejdet i erhvervet før. Dog er det alligevel sådan, at selvom der, blandt de unge generelt, er en positiv holdning til fiskeriet, ønsker hovedparten at arbejde indenfor serviceområderne, selvom der dog er en del drenge, der sætter (hav)fiskeri højt. Skal man således have de unge til at arbejde indenfor den landbaserede del af erhvervet, skal det være i en lederstilling. Dette er en naturlig følge af den stigende uddannelsesgrad blandt de unge på Færøerne, idet de som har taget en videregående uddannelse også ønsker at bruge den i deres arbejde.

Den sociale og kulturelle globalisering indebærer, at "livsstilene" alle steder bliver mere og mere ensartede. I relation til fiskerierhvervets rekrutteringsproblemer er spørgsmålet derfor, hvilken betydning globaliseringen/ensretningen har i forhold til, hvilke livsmuligheder man ønsker sig, og i hvilken grad man mener, at Færøerne og/eller fiskeindustrien kan tilbyde dette. Man kan således spørge hvilke parametre, der har betydning for de unges fremtidsvalg? Og om den kulturelle og sociale globalisering betyder, at de unge ikke længere lægger vægt på lokale stedbundende omstændigheder og værdier, når de skal træffe beslutninger vedrørende hvor, hvad, hvornår og hvordan i relation til deres fremtid?

At flytte eller ej

Netop spørgsmålet om hvilke forhold der er afgørende for om personer med en videregående uddannelse vælger at arbejde i fiskeindustrien/på Færøerne er noget som Center for Lokal og Regional Udvikling på Færøerne v. Gestur Hovgaard og Hallbera West har undersøgt. De har således undersøgt hvilke faktorer, der gør sig gældende når unge, med en videregående

uddannelse, skal afgøre om de vil flytte tilbage til Færøerne efter endt uddannelsesforløb². Undersøgelsen tager udgangspunkt i en række interviews med færinger bosat uden for Færøerne, primært i Danmark.

Af undersøgelsen fremgår det, at uddannelse spiller en stor rolle for den færøske ungdom. Dette skyldes blandt andet, at uddannelse anses for at være en forudsætning for realiseringen af ens ønsker til ”det gode liv” samtidigt med, at uddannelse er blevet en væsentlig identitetsgiver i et samfund hvor mange andre gammelkendte identitetsfaktorer (kultur og historie, hjemsted, familie m.m.) mister betydning. Da nogle af de fremmeste kendetegn ved de senmoderne samfund er refleksivitet, individualitet og stor valgfrihed følger det heraf at valget om at flytte tilbage til Færøerne/arbejde i fiskerierhvervet eller ej er et refleksivt valg hvor fordele og ulemper vejes op mod hinanden.

Spørgsmålet er således hvilke forhold der har betydning når højtuddannede skal tage beslutning om at flytte tilbage til Færøerne eller ej. Fire faktorer kan opstilles som mulige forklaringer på hvad der spiller ind i forhold til denne beslutning.

Kulturfaktoren

Kulturfaktoren handler om traditioner eller forhold knyttet til de stedlige omgivelser under ens opvækst. Spørgsmålet er i den forbindelse om familien, naturen og de sociale- og kulturelle forhold er tiltrækkende eller afskrækkende i forhold til afgørelsen om at flytte eller ej. Kulturfaktoren handler således også om den betydning som storbyens udbud af kulturelle aktiviteter og servicetilbud kan have på den enkeltes beslutning om at blive eller rejse.

Undersøgelsen viser her at kulturfaktoren ikke har afgørende betydning for om man vælger at flytte tilbage eller ej, selvom den dog spiller en vis rolle. Således er der på den ene side en positiv opfattelse af det færøske samfund som et godt sted at opfostre en familie, mens det på den anden

² Unge på Færøerne rejser typisk til Danmark når de skal have en videregående uddannelse.

side også ses som konservativt og personligt begrænsende. Samme ambivalens gør sig gældende i forhold til holdningen til fiskeindustrien. Således ses fiskeindustrien som en repræsentant for et traditionelt arbejdsmønster og en livsform som man godt nok er opvokset med, men ikke længere kan identificere sig med idet det nu mere er det abstrakte arbejde i laboratoriet som er den identificerende faktor.

Graden af frihed (anonymitet) ses også som væsentligt større i udlandet end på Færøerne. Til gengæld synes det større kulturelle udbud i Danmark ikke at være noget der taler imod en flytning idet dette opvejes af bedre muligheder for familien på Færøerne.

Arbejdsmarkedsfaktoren

Arbejdsmarkedsfaktoren handler om hvorvidt det færøske arbejdsmarked kan leve op til de krav som de højtuddannede stiller til ”det gode arbejde”. Det drejer sig blandt om: god løn, indflydelse på og indhold i arbejdet, fritid m.m..

I forhold til denne faktor viser det sig at denne vurderes meget højt. Dette skyldes arbejdets store betydning for den enkelte. Mange står således i venteposition i forhold til om det rette job viser sig. I den forbindelse skal det siges at manges ønskejob ikke eksisterer på Færøerne idet arbejdet her præges af en mangel på tilknytning mellem erhvervslivet og forskning, mangel på faglige netværk samt rutineprægede opgaver i det daglige. Til fordel for fiskerindustrien taler imidlertid at mange er villige til at gå på kompromis med fagligheden hvis de til gengæld får mulighed for et nyskabende arbejde. Mange ser således masser af uudnyttet potentiale hvad dette angår indenfor fiskeriindustrien. Afgørende for at de unge vender tilbage til Færøerne efter endt uddannelse er således at arbejdsmarkedet kan leve op til kravene til ”det gode arbejde”.

Person- og tidsfaktoren

Person- og tidsfaktoren handler om den påvirkning den enkelte udsættes for i uddannelsesforløbet. Man danner måske en ny stedlig tilknytning og identitet, ligesom de

netværk der er tilknyttet uddannelsen og de nye omgivelser kan spille en rolle herfor. På den anden side er det også muligt at den enkelte på trods af de nye omgivelser beholder og muligvis styrker båndene til Færøerne.

Person- og tidsfaktoren kan siges at have en forholdsvis stor betydning i forhold til hvorvidt de unge vælger at flytte tilbage eller ej. Det skyldes at jo længere den enkelte er bosiddende i udlandet/Danmark jo sværere er det at beslutte sig for at flytte tilbage, selvom håbet om at flytte tilbage bevares ligesom muligheden altid holdes åben. Således bevares det faglige og sociale netværk på Færøerne og man holder sig velorienteret om hvad der sker. Ligesom man måske inddrages i eventuelle projekter på Færøerne. Alligevel er der et stort ønske om at få nogle arbejds erfaringer fra udlandet inden man flytter tilbage idet man er bange for at er man først flyttet tilbage kommer man aldrig derfra igen.

Politik- og servicefaktoren

Politik og servicefaktoren handler om den betydning som det sociale serviceniveau har i forhold til en beslutning om at flytte eller ej. Således er det ikke kun spørgsmålet om arbejdets betydning som er afgørende. Forhold som børnepasning, skoler og trygheden på arbejdsmarkedet spiller også en rolle herfor.

I forhold til politik- og servicefaktoren er manglende børnepasningsmuligheder, høje boligpriser og utilfredshed med skolerne faktorer der taler imod en flytning. Dog er dette noget der også gør sig gældende i andre samfund, hvorfor servicefaktoren ikke er en direkte negativ faktor i forhold til ”flytte eller ej beslutningen” hvis det rigtige job er i vente. Der er ligeledes utilfredshed i forhold til det offentlige system, som når det gælder forskning primært tænker i kort- frem for langsigtede strategier. Dog er der heller ikke her tale om en afgørende negativ faktor som direkte påvirker den enkeltes beslutning i forhold til flyttespørgsmålet.

Afrunding

Sammenfattende kan man sige at hvis tilgangen af højtuddannede til fiskerierhvervet skal vokse er det nødvendigt dels at øge de unges viden om uddannelses- og karrieremuligheder i tilknytning til fiskerierhvervet, inden de vælger deres uddannelse. Dels at sørge for større tilknytning til fiskerierhvervet under uddannelsesforløbet og dels at gøre det mere attraktivt at søge ind i erhvervet efter uddannelsen er færdiggjort.

Dette fordi mange unge, i deres egen forestillingsverden, står over for valget ”to fish or not to fish” når spørgsmålet om uddannelse, karriere og livsstil kommer op. Det skyldes at man vil have en uddannelse og karriere og samtidigt kan have et ønske om at bo i hjembygden efter endt uddannelse. Disse ønsker vil efter manges opfattelse kollidere med hinanden idet det på grund af de lokale økonomiske strukturer er svært at etablere en anden form for virksomhed end fiskeindustri. Dette betyder at der ikke er ret mange jobmuligheder uden for fiskerierhvervet, som jo netop lider af et udpræget dårligt image i forhold til karrieremuligheder og ”det gode arbejde”.

En øgning af de unges viden om fiskerierhvervet og mulighederne her er således afgørende ikke bare for at de vælger en uddannelse der kan bruges i fiskerisammenhænge, men også i forhold til at få dem repatrieret efter endt uddannelse. En sådan vidensforøgelse kan eksempelvis foregå via øget oplysning om erhvervet samt integration af fisk og fiskeri i flere fag i skolerne (eksempelvis samfundsfag, historie, biologi og kemi), via virksomhedsbesøg og ved at sørge for at kontakten mellem de unge og erhvervet opretholdes og udvides eksempelvis ved hjælp af besøg fra erhvervet på skolen eller via unges arbejde i industrien i ferier og fritid. I den forbindelse er det som vi har set vigtigt at sørge for at de unge forlader industrien med et positivt indtryk i forhold til kravene til ”det gode arbejde”.

I forhold til de der er i gang med en uddannelse er det vigtigt at man skaber interesse for det færøske arbejdsmarked og de muligheder der er her. Dette kan gøres ved at lave aftaler om opgavesamarbejder mellem erhvervet og de studerende, ved at etablere praktikpladser på Færøerne, ved at oprette mulighed for en ”kontorplads” i forbindelse med undersøgelser og

opgaver og ved at støtte Phd-projekter der relaterer sig til fiskerierhvervet og/eller forsøge at tilknytte Phd-projekter til erhvervslivet på Færøerne.

Endvidere er det vigtigt at erhvervet lever op til kravene til ”det gode arbejde”. Dels for at få flere til at vælge en fiskerirelateret uddannelse og dels for at få de der har en uddannelse der kan bruges i erhvervet til at flytte tilbage til Færøerne. Et mere omfattende og bedre organiseret forskningsmiljø kan i den forbindelse være med til at tiltrække de der er færdiguddannet og etableret i udlandet/Danmark til Færøerne. Den manglende kommunikation mellem erhvervet, det offentlige og de højtuddannede kan afhjælpes via et ”isbrydersystem” som har til opgave at sørge for at kommunikationen og relationerne mellem de højtuddannede og erhvervet øges og forbedres. Dette vil således også øge vidensniveauet om erhvervet og mulighederne her hos målgruppen.

Skal man således have flere unge færingar til dels at flytte tilbage til Færøerne efter endt uddannelse dels at søge ind i fiskeriindustrien er det nødvendigt at øge samarbejdet og kommunikationen mellem det færøske arbejdsmarked/forsknings- og udviklingsopgaver og de højtuddannede. Samtidigt hermed må man søge at forene den teoretisk orienterede og den praktisk orienterede kultur i fiskerivirksomhederne og i det færøske samfund generelt.

Det skyldes at der efter de unges opfattelse af fiskerierhvervet i dag er et dilemma mellem deres ønsker til fremtiden (et spændende job med udfordringer og karrieremuligheder, tid til familien m.m.) og fiskerierhvervet. Som de ser det kan de således vælge mellem fiskerierhvervet (som de betragter som kedeligt og uden karrieremuligheder) og en højere uddannelse, mellem en hurtig men ustabil indkomst og viden og fast arbejde, eller sagt på en anden måde mellem tradition og refleksiv modernitet. Det tragikomiske i denne situation er at det at arbejde i fiskerierhvervet og en højere uddannelse med de deraf følgende krav til ”det gode arbejde” ikke nødvendigvis er to modsatte størrelser, idet fiskerierhvervet i dag er et højteknologisk erhverv med behov for specialiseret viden på mange områder. Hovedproblemet for fiskeriindustrien i dag er således at ændre deres image så fiskerierhvervet for de højtuddannede fremstår som en åben, moderne og

udfordrende arbejdsplads, hvor arbejdet er specialiseret og målrettet med mulighed for faglig udvikling samt en vis grad af tryghed i ansættelsen. Kort sagt som et udviklende og godt sted at være, idet dette er karaktertræk som unge i dag lister som ønskværdige for deres kommende arbejdsplads.

Det uddannelsesmæssige aspekt

Den uddannelsesmæssige side af rekrutteringsspørgsmålet omhandler eksempler på, hvad der gjort for at øge rekrutteringen til fiskerirelaterede uddannelser. Afsnittet tager udgangspunkt i rekrutteringstiltag fra henholdsvis Danmark, Grønland, Færøerne og Island.

Rekruttering af de unge

I alle de nordiske lande er der bred enighed, om at nogle af de største problemer som fiskerierhvervet står over for, er henholdsvis imageproblemer og af geografisk art. I forhold til imagespørgsmålet, er holdningen den, at man må sætte ind tidligt med en holdningsændrende kampagne, hvis man vil opnå resultater. Således har de forskellige lande alle etableret en ”informationscentral” under en eller anden form, hvis formål blandt andet er at søge at påvirke og ændre de unges holdning til fiskeri og fiskeriindustrien.

I Danmark blev der i 1997 etableret et samarbejdsforum, mellem de fiskeriafhængige organisationer (industri, fagforening m.m.), kommunerne og uddannelsessteder kaldet ”Fiskericirklen”. Formålet med dette forum var at øge rekrutteringen til fiskerierhvervet. Baggrunden for etableringen var at man kunne se, at ”fiskerne var ved at blive grå” eller sagt på en anden måde: at aldersgennemsnittet i erhvervet var ved at blive for højt (50,7 år) og at man ønskede at gøre noget i forhold til rekruttering til fiskeriet, inden det blev for sent.

På Island er det bl.a. Fiskeindustriens Laboratorium (Rf), der har været en del af arbejdet med at ændre fiskeriets image. Rf er et offentligt forskningslaboratorium, som har til formål at drive forskning, udgive information og rådgive fiskeriindustrien, samt arbejde for at øge værdierne,

kvaliteten og sikkerheden i fiskeriet. En af metoderne til dette rekruttering af spidskompetencer samt videre- og efteruddannelse på alle niveauer i erhvervet.

I Grønland er det hovedsageligt Grønlands Naturinstitut, der har arbejdet med rekrutteringsproblematikken i forhold til rekruttering af højtuddannede i fiskerierhvervet.

På Færøerne er det Fiskivinnuskúlan í Vestmanna som står for de fiskerrelaterede uddannelser. Her kan de unge tage en gymnasial uddannelse med særlig vægt på fisk og fiskerirelaterede aspekter. Eller man kan tage en lærlingeuddannelse indenfor opdræt og/eller fiskerivirksomhed, hvis man er mere interesseret i den praktiske side af fiskerierhvervet. Endvidere har man kurser rettet mod erhvervslivet eksempelvis indenfor sygdomme i opdrætsindustrien og om arbejdet i/på en smoltstation.

Fælles for de 4 lande er, at imagespørgsmålet synes at være et af hovedproblemerne i forhold til rekrutteringen. Således fremstår fiskerierhvervet i Danmark som et erhverv fuld af problemer med kvoter, fiskestop og generel nedgang. Hertil kommer et billede af, at det er usmart og lidt ”nørded” at være fisker. På Island er holdningen den, at fisken lugter fælt og at det er koldt og kedeligt at arbejde med den, mens det i Grønland meget er trends der er afgørende for uddannelsesvalget (her er der desuden helt særlige barrierer i form af et lavt uddannelsesniveau lokalt, boligforhold, sociale forhold, mangel på højtuddannede internationalt, faglig isolation og stor gennemtræk i stillingerne). Herudover er også fiskeriets geografiske placering i perifere områder langt fra storbyens tilbud et problem, idet de unge foretrækker uddannelser placeret i de store byer (igen udgør geografien for Grønlands vedkommende et særligt problem idet Grønland ikke bare er langt væk rent geografisk men også økonomisk, da det er meget dyrt at rejse dertil). Desuden er der en stigende konkurrence om de små ungdomsårgange, som giver et problem i forhold til rekrutteringen.

Generelt er holdningen, at rekruttering er et spørgsmål om image, hvorfor man har valgt at fokusere meget på de imagerelaterede problemstillinger. Fiskericirklen iværksatte således en

større oplysningskampagne i skolerne hvor man, grundet undersøgelser, der viser at holdningsdannelsen finder sted så tidligt som i 10-års alderen, sætter ind allerede i 3. klasse. Herudover har man lavet en meget populær reklamefilm ("Det ik' så ringe endda" med Minna og Gunnar) der har kørt i biografen og fjernsyn i marts og juni 2003. Fokus har her været på at vise, at fiskerierhvervet er et højteknologisk erhverv med muligheder for mange former for beskæftigelse. I oplysningsøjemed er der produceret og udgivet bøger og andet tværfagligt undervisningsmateriale (Spil, CD-rom'er m.m.), som er uddelt gratis til alle danske folkeskoler. Det primære i denne sammenhæng er, at der er tale om reelle undervisningsmaterialer og ikke reklamer, hvorfor disse er blevet godt modtaget og brugt i stort omfang rundt om på skolerne (86 % angav, at de ville bruge materialet i 2000/2001). Dette har også været med til at forbedre branchens image. Materialet har fokus på dels at give faktuelle oplysninger om fisk og andre havdyr samt marinrelaterede problemstillinger, dels at vise hvilke muligheder der er indenfor fiskerierhvervet. Man har eksempelvis lavet en CD-rom, hvor børnene kommer ind på forskellige virtuelle fiskerivirksomheder (fiskemelsfabrik, værft og et fartøj) og kan være med i arbejdet på disse. Ud over dette har man haft gæstelærer fra fiskeriforeninger, fiskeriskoler m.m. på besøg i folkeskolerne for at fortælle om mulighederne i erhvervet, ligesom der afholdes kurser for skolelærer og -vejledere. Endelig er der mulighed for at klasserne kan komme på virksomhedsbesøg på havnene og på fiskeriskolerne.

Hos Rf mener man, at det er nødvendigt at begynde med et holdningsændrende arbejde allerede i børnehaveklassen. Dette kan gøres via tilbud om undervisningsmateriale, og de har således uddelt materiale rundt om på islandske skoler. Hidtil har den islandske indsats i forhold til de imagerelaterede problemstillinger vedrørende fiskeindustrien været tilbud om fiskeriuddannelser til de islandske ungdomsskoler. En del af undervisningen her består blandt andet af en dagsudflugt med en skolebåd, hvor eleverne blandt andet får informationer om havet og dets udnyttelse³. Håbet er, at dette vil medføre en større forståelse og interesse for det marine område og dermed en større interesse for en fiskerirelateret uddannelse. Endvidere er Rf involveret i flere projekter vedrørende videregående uddannelse indenfor fiskerierhvervet og samarbejder med

³ Erfaringerne med dette arbejde kendes ikke.

flere uddannelsesinstitutioner med henblik på at øge kompetencen her (man har bl.a. udgivet undervisningsmaterialer, leveret undervisere til uddannelserne og samarbejdet om forskningsprojekter). Ligeledes har man etableret et godt samarbejde med flere udenlandske organisationer, bl.a. FN's Fiskeriskole. Her har man udviklet et program, hvor specialister fra andre lande (eksempelvis Vietnam) kommer til Island for lære og lære fra sig til gavn for både Rf og den islandske fiskeindustri, samt den anden part i samarbejdet. Den øgede indsats på uddannelsesområdet på Island kan ses, dels som en erkendelse af nødvendigheden af at øge indtaget af kompetencehavende folk i fiskerierhvervet, dels som reaktion på en stigende efterspørgsel efter kvalificeret arbejdskraft i industrien.

I Grønland er problemet ikke, at overbevise børn og unge om, at fiskerierhvervet er værd at satse på, idet fisker- og fangerkulturen er udpræget her og en del af den nationale identitet (selvom det heller ikke her er noget prestigefyldt job at stå på rejefabrikken). Problemet her er mere, dels at overbevise de lokale indbyggere om at uddannelse er nødvendigt (Grønland har som nævnt et lavt lokalt uddannelsesniveau) og dels at "lokke" folk med en relevant uddannelse til/tilbage til Grønland. På Naturinstituttet har man derfor, for at overvinde de særligt grønlandske barrierer blandt andet forsøgt sig med økonomisk tilskud/dækning af omkostninger i forbindelse med flytning og rejse til Grønland, boliger til nytilkomne, samt udvikling af stillingsindholdet, så dette i højere grad stemmer overens med kravene til "det gode arbejde", blandt andet via tilbud om faglig udvikling og sikring af internationale kontakter. Herudover er der planer om "trendsetting" i forhold til fiskerirelaterede uddannelser via formidling, lokal uddannelse og tutorordninger med tæt kontakt til de studerende (så frafaldet bliver mindre). Endvidere ser man muligheden for at skrive speciale i Grønland, i samarbejde med Naturinstituttet, som et vigtigt element til at få de grønlandske (og evt. andre) studerende repatrieret efter endt uddannelse.

Erfaringerne med de forskellige tiltag har generelt været gode. Således har man i Danmark haft en øget tilstrømning til fiskeriuddannelserne som (i nogen tilfælde) har opnået fuldt optag, fiskerierhvervenes image er blevet forbedret dels på grund af indsatsen i skolerne og dels på grund af større presseomtale i forbindelse med lanceringen af "Minna og Gunnar kampagnen".

Succesen har dog ikke været helt problemfri, idet den store tilstrømning til fiskeriuddannelserne har øget behovet for praktikpladser. Dette behov forsøger man at imødekomme, ved at give støtte til fiskerne til betalingen af lærlingeafgiften, i håb om, at det vil få flere fiskeskippere til at optage lærlinge på deres fartøjer.

På Færøerne har erfaringerne generelt set også været gode i forhold til tilstrømningen af elever. Desværre har man i flere år lidt under manglende plads samt mangel på ordentlige lokaler. Således er skolen i øjeblikket placeret i forskellige bygninger som oprindeligt blev bygget som hjem for almindelige mennesker. Trods det er en uddannelse fra Fiskivinnu Skúlan forholdsvis populær blandt de unge (fortrinsvist mænd/drenge) som efterfølgende kan få/får arbejde som mellemledere eller ledere i industrien eller landsadministrationen på land eller alternativt i andre nordiske lande.

I Grønland har man opnået fuld rekruttering til de ledige stillinger, et stigende fagligt niveau, og øget fastholdelse i stillingerne. Desværre er succesen heller ikke her uden omkostninger idet de gode resultater er opnået som følge af investeringer i specialiserede medarbejdere, hvorfor systemet på grund af de få kvalificerede ansøgere på markedet er både omkostningstungt og meget følsomt overfor pludselige opsigelser.

Efter- og videreuddannelse

En anden side af rekrutteringsspørgsmålet er i forhold til videre- og efteruddannelse. Dels i forhold til de mennesker der allerede er i branchen, dels i forhold til unge med en gymnasial (eller anden) ungdomsuddannelse, som påtænker en videregående uddannelse indenfor et fiskerirelateret område. Dette med henblik på at opdatere viden og kvalifikationer i erhvervet, samt bringe disse på niveau med de krav der stilles til virksomhederne med hensyn til fødevarer sikkerhed og kvalitet.

Dette er et aspekt som Fiskeriteknologuddannelsen ved Aalborg Universitet Esbjerg er gået i gang med. Således oprettedes i 1982, på erhvervets opfordring, fiskeriteknologuddannelsen som en reaktion på et behov for folk med viden indenfor flere forskellige områder i fiskeindustrien (eksempelvis indenfor

forarbejdningsindustrien, fiskeribiologi og miljø, akvakultur og rådgivning). Fiskeriteknologuddannelsen er en kort videregående uddannelse på enten 1 eller 2 år. De studerende her er typisk fiskere eller andre folk fra branchen som har erkendt et behov for en større viden omkring forskellige aspekter ved fiskerierhvervet. Desuden optages også unge uddannelsessøgende med ringe eller ingen erhvervserfaring (2-årig uddannelse).

I forhold til rekrutteringen mødte og møder man på Fiskeriteknologuddannelsen andre barrierer end de ovenfor nævnte imageproblemer. Her består udfordringen ikke i at overbevise folk om at en fiskerirelateret uddannelse er værd at satse på. Problemet her er mere et spørgsmål om geografi og økonomi. Geografisk er problemet, dels at de unge gerne vil bo/uddanne sig i en storby, og for den ældre del af elevgruppen, som typisk har familie, er problemet, at der ofte er flere ting at tage hensyn til end fars/mors uddannelse. Hertil kommer den økonomiske side af sagen. Da uddannelsen er SU-berettiget vil det for de ældre elevers vedkommende sige, at de går fra en lønindkomst til SU; et skifte som er svært for de fleste familier at klare. De geografiske barrierer har man forsøgt at imødekomme, dels ved at satse på fjernundervisning (et element som også Rf på Island anbefaler som rekrutteringsstrategi på videregående uddannelser og i forhold til videre- og efteruddannelser af industriens medarbejdere), dels ved at tilrettelægge undervisningen i fleksible moduler (efter klippekortsystemet), hvor eleven kan tage de forskellige kurser i de perioder hvor det passer bedst med familie- og arbejdslivet. På denne måde forsøger man at imødekomme de familie- og erhvervsmæssige hindringer for den ældre del af elevgruppen. En anden måde hvorpå man har valgt at løse nogle af barriereproblemerne er at gøre uddannelsesforløbet forholdsvis kort. Det er således nemmere at overskue de familiemæssige og økonomiske konsekvenser af en uddannelse der varer 1-2 år, frem for at bruge 3 eller 4 år på projektet.

Ud over dette har man i 2000/2001 haft en workshop som havde til formål at øge interessen for uddannelse blandt medarbejderne i fiskeriindustrien og vise hvordan selv de "tørre og kedelige" fag i uddannelsen som fysik, kemi og matematik finder anvendelse i det daglige. På denne måde opnåede man at deltagerne fik respekt for den boglige viden også.

Erfaringerne med ovenstående har generelt set været gode. Der er kommet en større viden om og forståelse for den ”boglige videns” relevans for det praktiske arbejde, og dermed også en større interesse for uddannelsen som sådan (selvom der dog stadig er ledige pladser på uddannelsen). Ligeledes er ideen med at opbygge uddannelsen i moduler blevet godt modtaget idet den større fleksibilitet gør det muligt for industrien at videre- eller efteruddanne medarbejderne over en længere årrække, når tiden er til det.

Afrunding

Generelt set fremgår det, at fiskerierhvervet er nødt til i højere grad at satse på uddannelse og andre holdningsændrende strategier i forhold til de unge, hvis de ønsker at løse rekrutteringsproblemet og fortsat sikre sig en pulje af veluddannede mennesker med viden og kompetencer indenfor alle områder af erhvervet. Endvidere er det nødvendigt, at starte tidligt med det holdningsændrende arbejde, idet børn begynder at forme en mening om, hvad de vil og mere interessant, hvad de ikke vil, i 10-års alderen eller tidligere. Selvom en sådan holdning ikke er umulig at ændre, spiller den alligevel en vis rolle i forhold til den unges senere beslutninger om uddannelse og job. Dette skyldes, at hvis man ikke tidligt får positive oplevelser og viden om en bestemt uddannelse eller erhverv er det ikke sandsynligt at dette vil være blandt de alternativer som den unge overvejer når han skal tage en beslutning i forhold til sit fremtidige karrierevalg.

Endvidere er det en god idé når talen er om videre- og efteruddannelse at satse på fjernundervisning. Dette giver dels mulighed for at være mere fleksibel i forhold til tilrettelæggelsen af undervisningen så denne kan tilpasses en elevgruppe der ofte er i beskæftigelse, samtidig med, at de er under uddannelse. Dels løser fjernundervisning en del af de problemer som folk - der er etableret i familier og derfor er mindre flytbare - kan have i forhold til den geografiske placering af en uddannelse, som ofte ligger i udkantsområderne. Endvidere kan fjernundervisning være fortrinlig i forhold til undervisning af små grupper, der geografisk er spredt over et større område, hvilket ofte er tilfældet med målgruppen for efteruddannelsesvirksomheden. Det kan derfor være en god ide for erhvervet og/eller

uddannelsesinstitutionerne er søge at udvikle og udbrede de muligheder som teknologien giver i relation til rekrutteringsstrategier og reklame- eller oplysningskampagner.

Det politiske aspekt

Den politiske side af rekrutteringsspørgsmålet omhandler dels erhvervets tilgang til problemet og dels den offentlige indsats. Afsnittet tager udgangspunkt i tiltag og erfaringer fra henholdsvis Norge og Færøerne.

I forhold til spørgsmålet om rekruttering, har man fra politisk hold satset på forskellige strategier. En vej frem er eksempelvis at gøre det lettere for erhvervet at ansætte de højtuddannede og/eller sætte ressourcer af til forskning og udvikling.

Norge

I Norge er fiskeripolitikken orienteret mod en større fokusering på viden og udvikling. Man har øget indsatsen i forhold til forskning og udvikling, blandt andet ved at gøre det lettere økonomisk for virksomhederne at investere i forskning og udvikling (via skatterefusioner og oprettelsen af forskellige fonde). Herudover er der i fiskeridepartementet arbejder i gang, som dels skal udvikle en videnskabsmæssig infrastruktur, dels lave en langsigtet planlægning indenfor det marinbiologiske område. Der er således flere initiativer i gang med henblik på at udvikle fiskerierhvervet og øge værdigskabelsen indenfor dette. Nogle af de væsentligste initiativer på dette område er: Forskningsrådets strategiplan og forskningsmeldingen fra regeringen, Skattefunn, dannelsen af Fiskeri- og havbrugsnæringens forskningsfond samt alliancebygning og oprettelsen af regeringsudvalget for marin værdiskabelse indenfor Fiskeridepartementet.

Forskningsrådets Strategiplan og forskningsmeldingen fra regeringen

I Norges forskningsråds strategiplan "Forskning for Fremtiden" fra 1998 bliver den marine sektor og særligt den marine forskning fremhævet som en national hovedsatsning. Et synspunkt som

bliver videreført i regeringens sidste forskningsmelding (ST. meld. Nr. 39, 1998-99) ”Forskning ved et tidsskille”. Forskningsrådet lancerede endvidere ved årsskiftet 2000 en vision for det marine Norge anno 2020 kaldet ”Det marine eventyret”, baseret på en rapport fra Econ Center for Økonomisk Analyse. Her forsøger man at vise, hvordan Norge kan se ud om 20 år hvis man tør satse og udnytte mulighederne. Ifølge forskningsrådet er det således nødvendigt med en væsentligt større satsning på forskning og udvikling. Det større fokus på og prioritering af forskning skyldes at man har erkendt at denne er en afgørende faktor i forhold til en realisering af det potentiale for en øget værdiskabelse der findes i den marine sektor. Man står således overfor særlige udfordringer i denne sektor som kræver en større indsats men hvor der samtidigt er store potentielle muligheder for en øget vækst. Målsætningen i/med den norske fiskeripolitik er derfor at forskning i marinrelaterede spørgsmål skal vokse betydeligt over tid. En af mulighederne for at realisere dette mål er ved at gøre det nemmere rent økonomisk for virksomhederne at satse på langsigtede investeringer i forskning og udvikling.

Skattefunn

Skattefunn er en mulighed, hvor virksomhederne kan få op til 20 % af deres udgifter til forskning og udvikling refunderet via skatten. Ordningen har været populær idet 119 bedrifter fra fiskerierhvervet har benyttet sig af muligheden siden indførelsen. Det har betydet at den forskningsrelaterede indsats i virksomhederne er steget og der har således været projekter for 655 millioner norske kroner siden denne mulighed kom til.

Fiskeri- og havbrugsnæringens forskningsfond

Fiskeri- og havbrugsnæringens forskningsfond er en fond, hvis primære opgave er at identificere forsknings- og udviklingsopgaver som erhvervet har fælles interesse af at få løst og vurdere hvordan dette bedst gøres. Statens erhvervs- og distriktsudviklingsfond er en vigtig samarbejdspartner i dette arbejde. Fonden skal finansiere forskning og udvikling i fiskeri- og havbrugserhvervet. Ordningen trådte i kraft 1/1-2001 og finansieres af en forskningsafgift på 3 promille på eksport af fisk og fiskevarer. I 2003 er der brugt 106,2 millioner norske kroner på

forskning og udvikling indenfor dette system. Forsknings- og udviklingsindsatsen indenfor FHF systemet fordeles mellem fiskeri og fangst, industri og forædling og havbrug. Indenfor disse sektorer fordeles midlerne på forskellige teknologi- eller problemområder. Forsknings- og udviklingsstrukturen afspejler således erhvervsstrukturen og de problemområder som til enhver tid defineres som vigtige. FHF's ressourcer anvendes herudover også til Phd-studenter, stipendier til studerende ved højskolerne og til stipendier til kompetenceudvikling ved ophold på markeder af relevans for fiskeriet.

Fra erhvervets side er der stor efterspørgsel efter forskning og udvikling hvor man anvender kompetencer som allerede findes. Alligevel er der en betydelig fokusering på kompetenceudvikling og efterspørgsel i forhold til langsigtede kompetencebehov, eksempelvis indenfor genetik og avl samt kystzoneforvaltning. Dette fokus betyder at man til stadighed får ny viden og udvikler nye teknologier som kan forbedre det norske fiskerierhvervs konkurrenceevne.

Alliancebygning og oprettelsen af regeringsudvalget for marin værdiskabelse

I Fiskeridepartementet arbejder man i samarbejde med landbrugsdepartementet på et projekt med at udvikle en videnskabelig infrastruktur. Formålet med dette er dels at tilrettelægge muligheder for innovation og udvikling i primærproduktionen og i næringsmiddelindustrien. Dels at arbejde for at gøre de norske forskningsmiljøer konkurrencedygtige og attraktive som internationale samarbejdspartnere. Projektet skal være færdigt 1/12-2004.

I regeringsudvalget for langsigtet planlægning indenfor marinbiologisk værdiskabelse arbejder man med at: tilpasse de offentlige virkemidler til langsigtede mål i havbrugspolitikken, udvikle en strategi i forhold til den globale konkurrencekraft i det norske havbrug, iværksætte handlingsplaner som skal fremme torsken som en kommerciel opdrætsfisk og endelig med en realisering af kommerciel marinbioteknologi. Rapporten fra udvalget skal ligge klar i foråret 2004.

I forhold til eksempelvis fremme af torsken som opdrætsart er strategiplanens formål blandt andet at medvirke til udviklingen af et bæredygtigt erhverv baseret på opdræt af torsk. Dette skal ske via en fokuseret, samordnet og langsigtet offentlig medvirken. Strategiplanen skal desuden også kunne fungere som en model for koordinering af de forskellige indsatsfaktorer ved udvikling af nye metoder og teknologier i erhvervet, som eksempelvis udvikling af nye opdrætsarter. Ser man på spørgsmålet om realisering af marin bioteknologi på kommercielt plan, har man i rapporten klarlagt handlingsalternativerne og omfanget af den nødvendige tilrettelægning de næste 5-10 år. Der er således lavet en grænsedragning mellem de private aktører og de offentlige myndigheders rolle i og ansvar for erhvervsudviklingen.

Sammenfattende kan man sige at den norske politik på rekrutteringsområdet i forhold til rekruttering af højtuddannede går ud på at tiltrække spidskompetencen ved at fokusere på en imødekommelse af kravene til "det gode arbejde". Således satser man i høj grad på de forsknings- og udviklingsopgaver som for størstedelens vedkommende svarer til den type arbejde som akademikerne/den højtuddannede gerne vil arbejde med (udfordringer, arbejde der svarer til ens evner, forskningsmiljø, god løn m.m.). Dette gøres ved at udvikle fiskerierhvervet til et højteknologisk erhverv hvor forskning og vidensarbejde i stadigt højere grad bygges ind i produktionsprocesserne.

Færøerne

Ser vi på den færøske politik på området har man i lighed med Norge forsøgt sig med initiativer hvor virksomhederne får økonomisk støtte til at drive forskning. Dette sker via Fiskeriministeriet som har oprettet et program for erhvervsforskere hvor virksomheden og fonden i fællesskab finansierer en forsker til den pågældende virksomhed i en periode på 3 år. Håbet er dels at dette vil få flere virksomheder til at indgå i et sådant samarbejde. Dels at forskeren gør virksomheden så interesseret i forskningsarbejdet (ved at vise hvilken betydning forskningen kan have for virksomhedens udvikling og indtjening), at han bliver ansat efter projektets afslutning. Man har således på denne måde forsøgt at indbygge et rekrutteringselement i erhvervsforskerordningen.

En hindring i forhold til at øge andelen af akademikere i erhvervet er udover de allerede nævnte barrierer det noget ambivalente forhold til rekruttering af højtuddannede som findes i fiskerierhvervet. Der er på den ene side en erkendelse af at det er nødvendigt med spidskompetencerne i erhvervet. På den anden side er der samtidigt en uvilje mod at lægge store investeringer i forskning og udvikling idet dette ikke giver afkast med det samme som eksempelvis en ny maskine ville gøre det. Den umiddelbare løsning på kompetenceproblemet er derfor oftest at man enten køber konsulenttjenester eller ”out-sourcer” spidskompetencerne.

Ambivalensen i forhold til de højtuddannede skyldes til dels at disse ofte er dyr arbejdskraft dels at tankegangen eller strategierne hos henholdsvis erhvervet og de højtuddannede er helt forskellige. Hvor virksomhederne primært tænker i kortsigtede løsninger og strategier der hurtigt betaler sig hjem er akademikerens tilgang til et problem helt anderledes idet hun oftest tænker i flerårige strategier. Dette giver en lang periode med udgifter for virksomheden inden der (måske) kommer en indtjening som følge af et givet forskningsprojekt. Et andet problem i forhold til rekruttering af spidskompetencer indenfor det færøske fiskerierhverv er at der er stor forskel på det image som akademikerne har hos erhvervet og de ønsker som erhvervet har til akademikerne. Virksomheden ønsker således en medarbejder med et godt hoved og et stort hjerte der banker for virksomheden og som er i stand til at udføre et godt benarbejde (kommer med hurtige brugbare løsninger, der giver penge i kassen). Akademikerens image er at han har et stort hoved, et hjerte der banker for ham selv samt at han afgjort ikke er i stand til at præstere et ordentligt benarbejde. En løsning på disse problemer er dels at forbedre kommunikationen og kendskabet parterne imellem dels at tilpasse virksomhedernes strategier til de højtudannedes tankegang og dels at de højtuddannede bliver bedre til at sælge sig selv til virksomhederne. Her kan erhvervsforskerordningen måske være et middel der kan lette samarbejdet i begyndelsen og få forholdet til at fungere bedre. Man kan dog begynde at se tegn på en opblødning i holdningen til akademikere i erhvervet. I takt med at virksomhedslederne (efter krisen) i stigende grad selv er folk med en længerevarende uddannelse bag sig er man begyndt at nyudvikle erhvervet og satse flere midler på forskning og udvikling. Ligeledes er ledelsesstrukturerne blevet fladere og mere i tråd med ovennævnte ønsker i forhold til ”det gode arbejde”, hvilket kan gøre det lettere at parre

erhvervslivet og akademikerne i fremtiden og således gøre det færøske fiskerierhverv bedre rustet til fremtidens udfordringer i forhold til innovation og nye produktionsnicher.

Afrunding

En rekrutteringspolitik eller -strategi som fokuserer på at gøre det nemmere rent økonomisk for virksomhederne at satse på forskning og udvikling kan vise sig at være virkelig succesfuld ikke blot i forhold til en forbedring af erhvervets konkurrenceevne, men også ud fra et rent rekrutteringsmæssigt synspunkt i forhold til imødegåelse af førnævnte barrierer. Af ovenstående fremgik således at man er villig til at se stort på både den geografiske placering, de kulturelle tilbud og det offentlige serviceniveau hvis drømmejobbet er i vente. En væsentlig pointe i dette er at netop den geografiske placering sammen med imageproblemerne er nogle af de sværeste barrierer for både uddannelsessystemet og erhvervet generelt at overvinde. Ved at satse stort på de jobmæssige kvaliteter og komme kravene til ”det gode arbejde” i møde kan man måske overvinde mange af de barrierer som vi har set at fiskerierhvervet møder i forhold til rekruttering. Denne tendens ses også i forhold til rekrutteringen og fastholdelsen af medarbejdere på Grønlands Naturinstitut. Her var en del af strategien netop at højne arbejdspladsens kvalitet ved at tilbyde flere faglige udfordringer og et stort internationalt netværk og -samarbejde. Strategien har, som nævnt, været succesfuld idet det er lykkedes at tiltrække og fastholde folk til og i de opslåede stillinger. Noget kunne således tyde på at en politik som gør det økonomisk attraktivt for virksomhederne at satse på forskning og udvikling er et godt redskab i forhold til at imødegå fiskerierhvervets rekrutteringsproblemer, idet det gør det muligt for erhvervet at komme kravene til ”det gode arbejde” i møde og derved skabe de stillinger som de højtuddannede gerne vil have. Endvidere gør tilskud og refusionsmuligheder det muligt at overvinde noget af skepsisen mod højtuddannede i erhvervet idet det hermed ikke er så omkostningstungt at have en dyr akademiker gående i en årrække før han begynder at tjene sig ind igen. Dette betyder at man får mulighed for at se om og i givet fald hvilken forskel akademikerne gør for og på virksomheden.

Konklusion

Svaret på spørgsmålet om hvorfor så få højtuddannede vælger at arbejde i fiskeriindustrien må siges dels at være en manglende bevidsthed, hos denne gruppe, om fiskerierhvervet som en mulighed for en fremtidig karriere dels en tvivl om hvorvidt erhvervet er i stand til at tilgodese ens ønsker til ”det gode arbejde”. Endvidere en vis skepsis fra erhvervets side om anvendeligheden af akademikere i en fiskerivirksomhed. Dette i kombination med den generelle udvikling i det moderne globaliserede samfund betyder at fiskerierhvervet ikke længere står som det naturlige valg for ret mange unge på samme måde som det gjorde for deres forældre.

Løsningen på problemet ligger dels i informering af de unge om mulighederne for at gøre karriere og få et ”godt job”, dels i at få virksomhederne til at forstå både nødvendigheden af og anvendeligheden ved at ansætte spidskompetencer.

I forhold til informationstilgangen er der flere veje at gå. Dels skal man sætte ind allerede mens børnene er helt små og give dem positive oplevelser fra fiskeindustrien og informationer om fiskerierhvervet og fiskerirelaterede uddannelse. Dels må man søge at integrere fisk og fiskeri i undervisningen i skolen (her kan man eksempelvis gøre brug af ekskursioner til museer, oceanarier og akvarier i undervisningen). Samtidigt hermed er det vigtigt at gøre det attraktivt for de unge at vælge en uddannelse der er relateret til fiskerierhvervet og bibringe dem en opfattelse af at erhvervet er fremtidsorienteret og lever op til de krav og ønsker den enkelte har til sit fremtidige arbejde. Dette kan gøres ved at give de unge positive erfaringer fra deres fritidsarbejde i industrien og ved at tilknytte studerende og/eller Phd-studerende til erhvervet via praktikmuligheder og forskningsstipendiat. I relation hertil er det vigtigt at erhvervet er repræsenteret på uddannelsesinstitutionerne i form af gæstelærere eller fast tilknyttede undervisere. Det skyldes at de unge på denne måde får et større kendskab til den enkelte virksomhed og til erhvervet som helhed. Dermed øges chancen for at de unge ser mulighederne i erhvervet og vælger dette som deres fremtidige beskæftigelse. Det skyldes at den branche man intet kender til ikke kommer på tale den dag man skal vælge job og/eller uddannelse og omvendt.

Endvidere er det i forhold til videre- og efteruddannelse vigtigt at denne tilrettelægges så målgruppen har mulighed for at udnytte mulighederne (fleksibilitet, fjernundervisning m.m.).

I forhold til at få erhvervet til at se anvendeligheden af akademiske medarbejdere er det dels et spørgsmål om at der skabes et økonomisk råderum på virksomhederne, eksempelvis i form af refusionsordninger og/eller tilskud, til at ansætte en omkostningstung medarbejder som en akademiker jo er. Dels skal der skabes en bedre kommunikation mellem akademikere og erhvervet, så disse kan få en bedre forståelse for den andens tankegang og strategier. En måde at gøre dette er udover økonomisk tilskud til ansættelsen at man tilknytter studerende til virksomheden eksempelvis via en såkaldt "isbryderordning" hvor en udenforstående etablerer kontakten og sørger for at "isen brydes" parterne imellem. Denne kan således også fungere som formidler mellem de færdiguddannede og erhvervet.

I forhold til spørgsmålet om hvorvidt det er ønskværdigt og muligt at øge samarbejdet mellem de fiskeriafhængige lande/områder, er der bred enighed om at dette er i høj grad ønskværdigt. Hvad angår mulighederne for at etablere et samarbejde er chancerne for succes størst på uddannelsessiden samt indenfor forsknings- og rekrutteringsområdet. Det skyldes at et samarbejde om teknologi og udvikling går for tæt på virksomhedernes konkurrenceparametre. Disse områder er således for vigtige i forhold til den enkelte virksomheds konkurrenceevne til at det er muligt at etablere et formelt samarbejde her. Generelt skal et samarbejde mellem landene foregå indenfor områder hvor der ikke er tale om en direkte konkurrencesituation.

Man kan så spørge hvorfor et samarbejde med hensyn til Uddannelse/forskning og rekruttering ikke allerede er etableret når alle er enige om nytten af et sådant. Problemet her er således ikke manglende lyst, men snarere et spørgsmål om evner. Således er eksempelvis det internordiske samarbejde om en teknologiuddannelse faldet til jorden blandt andet som følge af kommunikationsproblemer og manglende informationer om hvad hver enkelt kan tilbyde og er gode til. En anden årsag er manglende initiativ. Således har der i løbet af de sidste 10 år været mange konferencer og seminarer med fokus på fiskerierhvervets forskellige problemer heriblandt

også rekrutteringspørgsmålet. Problemet med dette er disse oftest resultere i en masse fine ord, men ingen reel handling. En grund til dette kan være at ambitionsniveauet på konferencerne har været for stort så ingen kan overskue hvor man begynder og hvad der skal til. En løsning på dette kan være at man frem for at lave en helt ny internordisk uddannelsesinstitution starter i det små og for eksempel forsøger at etablere et samarbejde mellem allerede eksisterende uddannelser eller forskningsområder i de enkelte lande.

En mulig fremgangsmåde i forhold til at etablere et egentligt formelt samarbejde landene imellem er i første omgang at undersøge hvilke behov de enkelte lande har på området samt hvilke systemer der allerede eksisterer og herudfra udvikle et holdbart koncept (En mulig finansieringsmulighed af en sådan analyse kunne være at søge midler hos forskellige kultur- og ungdomsinstitutioner). Herudover kan man etablere et særligt organ som kan koordinere de forskellige uddannelses- og rekrutteringstiltag som allerede er sat i gang i de fiskeriafhængige lande. Dette kan eksempelvis være i form af en netportal med informationer om og links til alle relevante uddannelsesmuligheder. Eventuelt kombineret med et centralt sekretariat. Etableringen af et formelt samarbejde indenfor uddannelse og forskning kræver i lighed med dannelsen af et koordineringskontor samarbejde på ministerniveau hvorfor landenes uddannelses- og eventuelt erhvervs- eller fiskeriministre må involveres i planer for et sådant fra begyndelsen. En måde hvorpå man kan få succes med dette er at fiskeriorganisationerne i alle de fiskeriafhængige lande i samlet flok henvender sig til den eller de relevante ministre i det pågældende land og her fremfører muligheden af et samarbejde og ikke mindst hvilke fordele dette på sigt vil give.

Bilag 1

Deltagere på konferencen ”Rekruttering af højtuddannede til fiskerierhvervet”.

Björn Beckman, Sveriges fiskares riksförbund, bbe@fiskaresservice.se

Hvilke krav stiller de nye udfordringer og muligheder til fiskeripolitikken?”

Ken H. Enoksen, Norges Fiskeridepartement. ken.enoksen@fid.dep.no

”I hvilken grad er de nordiske lande og regioners fiskeripolitik orienteret mod en vidensbaseret udvikling?”

Firouz Gaini, Phd-studerende Færøernes Universitet, Firouz@setur.fo

”Unge og fiskerierhvervet, en teoretisk tilgang”

Kristjan Freyr Helgason, Hagstofa Íslands, Kristjan.helgason@hagstofa.is

”Hvilke policys/strategier skal erhvervet satse på i fremtiden?”

Gestur Hovgaard, Center for Lokal og Regional Udvikling. Gestur@region.fo

”Hvorfor har fiskerierhvervet svært ved at tiltrække højtuddannede?”

Agnar Jensen, House of Industry, Agnar@industry.fo

”Hvilke strategier findes på rekrutteringsområdet på Færøerne?”

Maybritt Manin, Fiskerinaringsens Kompetansesenter. Maybritt.manin@finko.no

”Hvad er betydningen af højtuddannet arbejdskraft i forhold til nytænkning, innovation og fiskerierhvervets konkurrenceevne”

Bjarni Mortensen, Center for Lokal og Regional Udvikling. Bjarni@region.fo

”Unge, uddannelse og Fiskeindustrien, en survey”

Egil Olsen, Faroe Marine Biotech, Egilo@post.olivant.fo

”Hvilke praktiske erfaringer har man i forhold til højtuddannede i fiskerierhvervet?”

Hvad er der gjort for at tiltrække spidskompetencerne til fiskerierhvervet og hvad er erfaringerne med disse tiltag? Ved:

Fredrik Arrhenius, Institute of Marine Research. fredrik.arrhenius@fiskeriverket.se

Lene Moth, Fiskeriteknologuddannelsen. Aalborg Universitet Esbjerg. lmoth@auc.auc.dk

Klaus Nygaard, Grønlands Naturinstitut. Nygaard@natur.gl

Marianne Raben Olrik, Fiskericirklen. mro@dk.fisk.dk

Heida Pálmadóttir, Ransóknastofnun Fiskinaðarins. heida@rf.is